

Koersdocument

Voorwoord

Gedurende het schooljaar 2020/2021 hebben de besturen van de samenwerkingsverbanden VO Parkstad en Maastricht Heuvelland steeds indringender gesproken over de ambitie tot inclusiever onderwijs. Hoewel dit al langer onderwerp van gesprek is, hebben de evaluatie passend onderwijs en de financiële urgentie in met name Parkstad dit proces versneld. Een belangrijke conclusie is dat we, ondanks alle goede initiatieven, nog niet geslaagd zijn in het terug dringen van het aantal leerlingen dat onderwijs volgt in het voortgezet speciaal onderwijs en praktijkonderwijs. Sterker nog, na een aantal jaren van daling, stijgt deze deelname weer. De besturen hebben vastgesteld dat er radicalere interventies nodig zijn, nog intensievere samenwerking en diepgaander inzicht in de problematiek. Dit koersdocument beschrijft de ambitie, de uitdaging en leidende principes die richting geven aan ge gewenste ontwikkeling en samenwerking. Het is mooi om te zien dat dit proces als zodanig al bewerkstelligt dat er een breder en collectiever verhoogd bewustzijn ontstaat, en initiatieven tot inclusiever onderwijs opstarten. Tijd voor een volgende stap in een uitdagend proces.

Inclusiever onderwijs

Waarom inclusief onderwijs?

Inclusief onderwijs is voor veel leerlingen een onmisbare stap om onafhankelijker te worden, betere sociale vaardigheden te ontwikkelen en meer mogelijkheden te krijgen om deel te nemen aan de economie en de samenleving als geheel. Contact en interactie met elkaar, in al zijn diversiteit, is een belangrijk onderdeel van de ontwikkeling van de eigen identiteit. Doordat kinderen samen les volgen op inclusieve scholen, zullen ze het ook in hun latere leven normaal vinden om met elkaar om te gaan. En zo ontstaat een samenleving die gebaseerd is op verdraagzaamheid, inclusie en sociale rechtvaardigheid. Inclusief onderwijs voorkomt ook dat bepaalde leerlingen, zoals leerlingen met een handicap, uitgesloten worden. Want uit onderzoek blijkt dat les volgen in een apart schoolsysteem de sociale inclusie van leerlingen in de weg staat. En dat zowel tijdens de schoolloopbaan als erna.

Inclusief onderwijs als kwaliteitsvol onderwijs voor iedereen

Inclusie betekent kwaliteitsvol onderwijs voor iedereen en thuisnabij. En dit ongeacht een handicap, migratieachtergrond, taalachterstand, sociaaleconomische status, hoogbegaafdheid enz. Hoe dat gebeurt? Een inclusief onderwijssysteem gaat namelijk uit van de erkenning en het kunnen omgaan met diversiteit. Het (h)erkent de talenten van alle leerlingen en bouwt erop voort, om zo ook effectief aan hun individuele leerbehoeften te beantwoorden. Een inclusief onderwijssysteem verbetert zo de leerresultaten van alle leerlingen. Maar ook voor docenten levert dit een verrijking op. Onderwijs dat ingevuld wordt door samenwerkende professionals heeft een positieve impact op het handelingsrepertoire van elke docent. Ook hier is het van belang dat de talenten van elke professional worden (h)erkent evenals de individuele leerbehoefte en -context.

Inclusiever onderwijs

Sommige leerlingen hebben specifieke behoeftes die niet te bedienen zijn in het “reguliere” onderwijs, ook niet met inclusievere onderwijsvoorzieningen. Inclusief onderwijs vraagt ook de (h)erkenning dat voor deze specifieke doelgroepen behoud en doorontwikkeling van centra voor de specifieke doelgroepen nodig is. Tegelijk is het omgekeerde ook het geval; het speciale onderwijs voorziet in specifieke behoeftes, maar niet in een compleet onderwijsaanbod. Inclusief onderwijs is geen zwart-wit verhaal, maar een continuüm van oplossingen waarin speciaal en regulier onderwijs elkaar versterken. Daarom spreken we liever over inclusiever onderwijs. Tevens benadrukt dit dat de stappen naar inclusief onderwijs een proces

is, dat niet van vandaag op morgen alles geregeld is. Een ontwikkelingsgericht proces, vanuit een waarderend perspectief, voor zowel leerling als de professional.

Verdergaande samenwerking – de volgende stap

Met de introductie van passend onderwijs hebben we de opdracht gekregen de basisondersteuning te versterken, hetgeen moet leiden tot een daling van de verwijzing naar het vso. Dat betekent dat meer kinderen met een specifieke ondersteuningsbehoefte in het regulier onderwijs een plek gaan vinden. Een goede plek uiteraard. Een plek waar zij passende ondersteuning krijgen. Ons regulier onderwijs moet daarom inclusiever worden. En uiteraard moet het aanbod betaalbaar blijven, kwalitatief hoogwaardig, goed dekkend en divers. Dit is een stevige opdracht, die soms als onrealistisch aanvoelt. Door demografische ontwikkelingen lopen de leerlingenaantallen terug en in vergelijking met andere regio's in Nederland bezoeken in onze regio relatief veel kinderen het speciaal onderwijs.

Schoolbestuur	Bestuurder
	Jan Paul Ten Brink
	Chantal Gilissen
	Jan-Pieter Janssen
	Bert Nelissen
	Eugene Bernard
	Kiki Huijnen
	Joan Van Zomeren
	Ron Bonekamp
	Ronald Paulissen

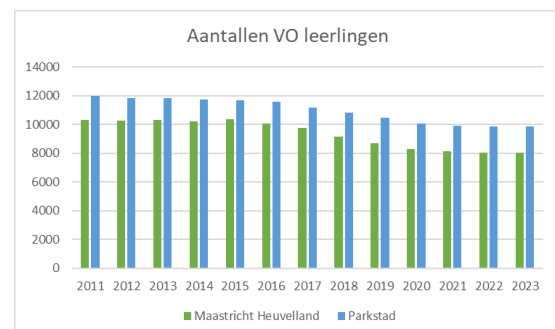
Voor de uitvoering van die opdracht is samenwerking nodig tussen de schoolbesturen, de partners overheid en zorg en het samenwerkingsverband. Steviger en intensiever dan we tot nu toe gedaan en gerealiseerd hebben. Zeggen we met **“de leerlingen zijn van ons allemaal”** eigenlijk ook niet dat expertise en vaardigheden van ons allemaal zijn? En dat we vanuit deze erkenning van wederzijdse afhankelijkheid onze samenwerking moeten (her)definiëren? De samenwerkende schoolbesturen willen deze samenwerking graag verder intensiveren, door vanuit de eigen kracht al een aantal leidende principes vast te stellen, en de partners uit te nodigen om hierover met ons in gesprek te gaan.

Voor de uitvoering van die opdracht is tevens herkenning nodig dat we al onderweg zijn. In het **proces naar inclusiever onderwijs** zijn al stappen gezet. Allerlei netwerkorganen versterken zich en komen tot gezamenlijke inzichten en ambities, zoals de netwerk overleggen van de ondersteuningscoördinatoren, de beleidadviesraden van schooldirecteuren en ketenpartners, het overleg met alle vso directeuren, cluster 3 en 4, van geheel Zuid-Limburg, een beleidsgroep Zuid-Limburg waar onderwijs en gemeentes samen komen, een regio platform voor bestuurlijk Zuid-Limburg, etc. Hoewel er een groeiende behoefte is aan netwerkregie/facilitering, is deze ontwikkeling van een netwerk cruciaal geweest en een fundament om op voort te borduren. Niet als doel an sich, maar als platform voor gezamenlijke ontwikkeling, waarvan al mooie resultaten met gepaste trots zichtbaar worden. Tijd voor de volgende stap!

Onze grootste uitdagingen

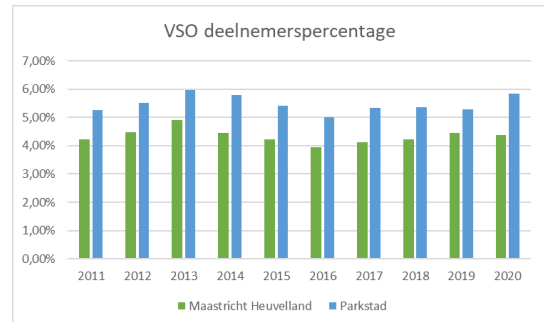
Krimp?

Zuid-Limburg kampt met ernstige bevolgingskrimp en –dientengevolge – teruglopende leerlingenaantallen in het voortgezet onderwijs. Dat heeft natuurlijk budgettaire gevolgen. De bekostiging van de samenwerkingsverbanden neemt af, doordat die direct afhankelijk is van de leerlingenaantallen. Tenminste, dat was lang de gedachte. Intussen zien we de leerling aantallen stabiliseren, en lijken we de effecten van andere ontwikkelingen te ervaren: sociale stratificatie, nationale migratie en urbanisatie. De uitdaging is om, ondanks die ontwikkelingen, goed onderwijs te blijven bieden dat passend is voor alle leerlingen en waarbij de diversiteit en keuzevrijheid voor ouders voldoende behouden blijven.

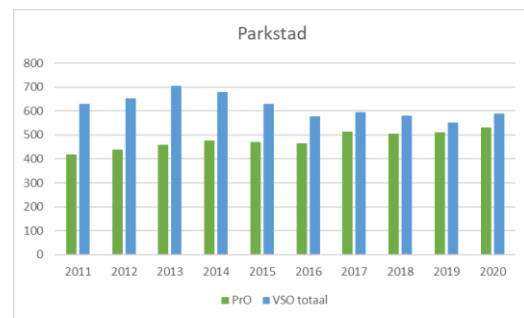
Verevening

In vergelijking met het landelijk gemiddelde maken in Zuid-Limburg veel leerlingen gebruik van de voorzieningen speciaal onderwijs. Dat heeft tot gevolg dat de regio te maken heeft met een stevige vereveningsopdracht. De financiële gevolgen van de verevening kunnen worden opgevangen als we erin slagen de deelname aan het vso te laten dalen naar landelijk gemiddelde percentages, dat ligt rond de 3,5%. Het is de uitdaging om dit te realiseren met behoud van passende ondersteuning en passend onderwijs voor elke individuele leerling. Echter, de realiteit is dat na een aantal jaren van daling van aantal leerlingen dat in het speciaal onderwijs zit, er nu weer sprake is van een stijging. Deze ontwikkeling put de reserves van het samenwerkingsverband verder uit. Tekorten door toename van het aantal leerlingen in het VSO en het Pro moeten aangevuld worden door de aangesloten schoolbesturen, gebaseerd op leerlingaantallen. Daarnaast blijft de uitdaging om goed onderwijs aan te bieden staan. .

Parkstad

De uitdaging in Parkstad is dermate groot dat de schoolbesturen zich de vraag stellen of de ambitie van het landelijke gemiddelde überhaupt realistisch is. Het aantal leerlingen in zowel vso als praktijkonderwijs is nog altijd hoog, en stijgt zelfs weer. Ondanks alle inspanningen die er tot nu toe gedaan zijn. Het samenwerkingsverband in deze regio heeft hierdoor geen eigen reserves meer, en is afhankelijk van de bijdragen van de schoolbesturen. De schoolbesturen hebben de behoefte naar elkaar uitgesproken om een onderzoek te laten uitvoeren om de oorzaken hiervan goed inzichtelijk te krijgen, om vervolgens te kunnen bepalen welke ambitie realistisch is met gezamenlijke krachtenbundeling in de regio. Hoewel de aanleiding voor dit onderzoek de situatie in Parkstad is, is het expliciet de wens om dit onderzoek Zuid-Limburg breed uit te voeren. Dit neemt uiteraard niet weg dat de gestelde leidende principes eveneens in deze regio als uitgangspunt zullen gelden om verder uit te werken en mee aan de slag te gaan.

Onze leidende principes – Inclusiever Onderwijs

Dit koersdocument en de leidende principes begint met de erkenning dat het ons tot nu toe niet gelukt is om tot inclusiever onderwijs te komen. De cijfers laten dit beeld zien. We kunnen dus niet blijven doen wat we deden. De schoolbesturen en samenwerkingsverband hebben vanuit deze erkenning de uitdaging opgepakt om tot meer radicalere stellingnames te komen, door vertaald naar een aantal leidende principes.

- **De diploma lijn van v(s)o ligt in het vo.** Daar gaan we het dan ook gezamenlijk organiseren. Dat betekent concreet dat een leerling zijn vo diploma haalt in het reguliere onderwijs, ook als de leerling een periode hiervoor in het vso heeft gezeten. Verdere uitwerking zal moeten uitwijzen of dit het laatste jaar betreft, of vanaf de bovenbouw. Tevens is nodig dat we een beeld krijgen voor welke leerlingen in het vso dit haalbaar is. En welke randvoorwaarden ingevuld moeten worden vooraleer we hiermee aan de slag kunnen, het belang van de leerling en de juiste ondersteuning staat hierin voorop.

- **De basis is op (hogere) orde.** We hebben normen afgesproken over de basis ondersteuning in de reguliere scholen. Deze worden door de eigen schoolbesturen herijkt vanuit het perspectief van inclusiever onderwijs, en zal leiden tot extra investering in het realiseren hiervan. Een belangrijke randvoorwaarden voor het kunnen realiseren van onze ambitie en voortbordurend op ons adagium **“Ondersteuning is zo licht, snel en thuisnabij mogelijk”**. Dit zal het totale pallet beslaan van ondersteuning: competenties, voorzieningen, methodieken, protocollen, etc. Met veel aandacht voor pedagogisch-didactisch handelen en vaardigheden en instrumenten op gebied van vroegsignalering. Hierbij is de programmatische samenwerking met en inzet van het vso cruciaal, evenals de samenwerking met ketenpartners. De ervaring met het werken met **doelgroeparrangementen** door gemeenten, vso en zorgpartijen wordt ingezet voor soortgelijke arrangementen in het reguliere onderwijs, ook hier in het kader van **“vindplaats = werkplaats”**. Een uniforme kwaliteitsbewaking borgt de gelijke kansen voor elke leerling en het vertrouwen van het speciale onderwijs, ouders en ketenpartners.
- **Regulier PO = regulier VO.** Een leerling van PO naar VSO hebben we al in groep 7 gezien en besproken. Een leerling die van het reguliere PO naar het speciale VO gaat, is voor niemand een verassing meer. Voor het PO, het VO, en vooral voor de leerling en de ouders. Het kan en mag niet zo zijn dat we pas aan het einde van de basis school vaststellen dat regulier voortgezet onderwijs niet haalbaar is. We hebben gezamenlijk vroegtijdig vastgesteld welke uitdagingen er zijn, en ingezet op acties om de stap naar regulier vervolg onderwijs alsnog te realiseren. Daarnaast snappen we als VO de inzet van PO op vaardigheden als executieve functies (leren leren), zodat we daarop kunnen voortborduren, niet in de vorm van extra ondersteuning, maar als integraal, doorlopend onderdeel van het onderwijskundige aanbod.
- **Specialistische voorzieningen voor bepaalde doelgroepen.** Erkenning van specialistische voorzieningen voor bepaalde doelgroepen is nodig, samenwerking tussen vso en vo (pro) op gebied van faciliteiten wordt gerealiseerd. Dit begint met een goede beschrijving van de betreffende doelgroepen, vervolgens van de behoefte, en daarna de voorziening en de inrichting ervan. Dit wordt besproken in de werkgroep speciale voorzieningen, onderdeel van het regio platform.
- **Doorlopende praktijkroute.** Er is een robuuste en duurzame doorlopende praktijkroute nodig voor die leerlingen die vooral in de praktijk leren, en waar uitstroom naar arbeid meer voorliggend is dan vervolgonderwijs. Een intensivering van samenwerking tussen praktijkonderwijs, VMBO-Basis, VSO en MBO (entree en niveau 2). Eerdere initiatieven zoals Voordeel & Vervolg (nu voor een deel opgenomen in het VSV programma) moeten hier in samen komen. Elle partij brengt hierbij zijn sterke punten in, of dit nu competenties, faciliteiten of infrastructuur betreft.
- **De duur van het onderwijs wordt bepaald door het ontwikkelperspectief.** De duur van het onderwijs voor een individuele leerling in het vso hangt meer en meer af van het ontwikkelperspectief. Een doorlopende en begeleidende lijn naar dagbesteding of beschermd werk/sociale werkplaatsen wordt door samenwerking gerealiseerd. 18 of 21 jaar zijn hierbij niet het standaard uitgangspunt, maar het ontwikkelperspectief. Dat kan betekenen dat een leerling na 18 jaar nog steeds onderwijs geniet, maar evengoed betekenen dat een leerling voor zijn 18^e al een stap zet naar dagbesteding of arbeid, dat moet op 16 jarige leeftijd al duidelijk zijn. In dat geval is intensieve(re) samenwerking nodig met bedrijfsleven en andere partners om een doorlopende (leer)lijn te ontwikkelen. Omdat ook voor deze “leerlingen” een leven lang ontwikkeling haalbaar moet zijn.
- **Data gedreven inzichten.** We hebben op niveau van het samenwerkingsverband nog niet altijd helder wat het voortraject is van een vso leerling, en daardoor ontbreekt een geaggregeerd inzicht in factoren die inclusiever onderwijs positief danwel negatief beïnvloeden. Dat maakt gericht handelen naar oplossingen en interventies complex. Een onderzoek naar de vso populatie en de kernfactoren die de onderwijstraject hebben beïnvloed gaat hieraan bijdragen. Dit

onderzoek moet echter niet eenmalig zijn, inzet is nodig om in de operationele processen deze data te vangen, zodat tijdig en gericht ingegrepen wordt, zonder de operatie lastig te vallen met doorgeslagen administratie en bureaucratie. Het monitoren en acteren op deze data zal onderdeel worden van de verbeterslag van onze kwaliteitszorg.

Onze leidende principes - Samenwerking

De scholen zijn ervan overtuigd dat ze betere ondersteuning kunnen bieden als zij samenwerken. Deze visie sluit aan op de verplichting voor schoolbesturen in de wet passend onderwijs om zich te verenigen in een samenwerkingsverband passend onderwijs. Erkenning van de wederzijdse afhankelijk als de kans om de krachten te bundelen en de ondersteuning van de leerling zo optimaal mogelijk te krijgen. Het samenwerkingsverband is een 'aparte' organisatie: er is gelijkenis met een netwerkorganisatie, en ook met een coöperatie, en dat maakt samenwerking niet altijd vanzelfsprekend en eenvoudig. Ook hier hebben we als schoolbesturen en samenwerkingsverband een aantal leidende principes opgesteld. Wellicht is het meest primaire gedachtegoed wel dat de totale inzet en opbrengsten op gebied van inclusiever onderwijs van alle netwerkpartijen gezien wordt als het gezamenlijke resultaat van het samenwerkingsverband. Daarmee definiëren we het samenwerkingsverband breder dan de organisatie met haar bestuur, staf en eigen begroting.

Binnen schoolbesturen

- Samenwerking in een netwerkorganisatie kent als randvoorwaarde dat de gezamenlijke opdracht helder is. Dat betekent dat de strategie voor inclusiever onderwijs verankerd is in de strategie van de schoolbesturen en doorvertaling naar beleidslijnen, begroting en jaarplannen. Uiteraard met erkenning voor diversiteit en eigen kracht.
- Deze verankering draagt op zijn beurt bij aan bekendheid bij en bijdrage aan door docenten en andere professionals in de eigen organisatie, geflankeerd door de interne communicatie.

Tussen schoolbesturen

- Schoolbesturen informeren elkaar vroegtijdig en transparant en stemmen met elkaar af over nieuwe initiatieven die substantiële invloed hebben op leerlingen(stromen), doelgroepen, onderwijsaanbod en inclusiever onderwijs.
- Inzet op inclusiever onderwijs is een gezamenlijke investering, voor zowel vo als vso, waarbij een eerlijke, transparante en solidaire inzet en verdeling wordt nagestreefd. De schoolbesturen maken helder aan hun eigen organisatie, en aan elkaar en de regio en partners, op welke inclusie initiatieven wordt ingezet.
- Leerlingen zijn van ons allemaal, hetgeen betekent dat we een leerling gezamenlijk vasthouden totdat we een passende oplossing gevonden hebben. Het uitgangspunt is dat ieder kind binnen ons samenwerkingsverband onderwijs verdient, dat aansluit bij zijn/haar mogelijkheden en belangstelling.
- Waar de grenzen liggen aan inclusiever onderwijs voor elke reguliere school weten we nog niet, dit gaan we gaandeweg en ontwikkelgericht ontdekken. We gaan echter niet experimenteren over de rug van leerlingen, we laten de gezamenlijke inzet pas los als we overtuigd zijn dat iets werkt. We praten ook pas over zorgprofielen of -specialisaties in reguliere scholen als we gezamenlijk hebben vastgesteld dat dit voor een specifieke doelgroep nodig en terecht is.

Tussen schoolbesturen en samenwerkingsverband

- De scholen en de schoolbesturen zijn verantwoordelijk voor de inrichting, vormgeving en kwaliteit van het inclusievere onderwijs en de ondersteuning. Het samenwerkingsverband is

verantwoordelijk voor de toegang naar speciaal onderwijs en faciliteert en stimuleert verbinding tussen scholen en schoolbesturen.

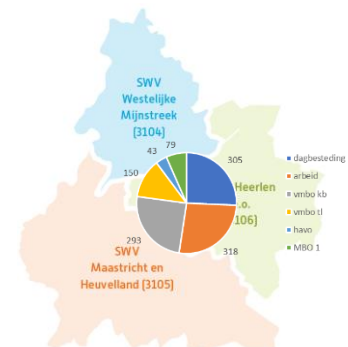
- Tevens krijgt het samenwerkingsverband een belangrijke rol als het gaat om de monitoring en borging van afspraken, waaronder de kwaliteit van de ondersteuningsstructuur op de scholen. Hiervoor is een passende kwaliteitszorg aanpak nodig, die data gedreven mag zijn voor wat betreft validatie van trends en inzichten, maar mensgericht qua handelen en dialoog.
- Het samenwerkingsverband acteert vanuit het sociaal-maatschappelijk perspectief van eigenaarschap (versus juridisch en economisch), waarbij inclusief onderwijs als dé opgave wordt gezien en het samenwerkingsverband als vehikel voor samenwerking. Hierbij wordt het schoolmodel als denkkader toegepast.

Tussen professionals

- Vindplaats is werkplaats kent eigenlijk twee dimensies: voor de leerling, maar ook voor de professional. Samenwerking floreert als professionals bij elkaar in de buurt zijn en elkaar opzoeken buiten de vergadering om. Bij voorkeur zitten de onderwijsvormen (vo en vso) steeds vaker **bij elkaar in één schoolgebouw**.
- Afstemming zoeken, beelden vormen en besluitvorming over de juiste vorm van ondersteuning is een gezamenlijk, inclusief proces, inclusief de ouder en leerling. Deze afstemming verloopt via **knooppunt overleggen**.

Zuid-Limburg

- Hoewel elke regio in Zuid-Limburg zijn eigen specifieke kenmerken heeft, is de uitdaging op gebied van inclusiever onderwijs vergelijkbaar. Ons doel is tot één aanpak te komen voor Zuid-Limburg, met respect voor de verschillen die er zijn en ruimte om op onderdelen tot een andere invulling of prioriteitsstelling te komen.
- De samenwerking tussen de drie samenwerkingsverbanden laat zich ook hier het beste kenmerken door een netwerkorganisatie. Besluitvorming blijft voorbehouden aan het bestuur van het samenwerkingsverband voor onderwijs, danwel het OOGO voor onderwijs-gemeente onderwerpen. Gremia als het regioplatform en centrale beleidsgroep zijn faciliterend hieraan.

Samen verder

Onze visie op inclusiever onderwijs in Zuid-Limburg realiseren we niet van het ene op het andere moment. Het is een lange termijn, ontwikkelgericht proces en samenwerking, met elkaar en partners in de regio, is onontbeerlijk. We moeten oude patronen doorbreken en durven experimenteren en keuzes maken. En elkaar vasthouden als en lastig wordt. Maar ook (h)erkennen dat we al onderweg zijn, en mooie initiatieven zien in de scholen.

Vervolgstappen voor schoolbesturen en samenwerkingsverband

Leidende principes naar beleid. De principes voor inclusiever onderwijs en samenwerking zijn vastgesteld door de schoolbesturen en samenwerkingsverband. Dit koersdocument en de eventuele tussentijdse aanpassing van dit ondersteuningsplan zal eveneens leiden tot nieuwe of aangepaste beleidslijnen in de strategische plannen van de schoolbesturen.

Onderzoek. De schoolbesturen laten een onderzoek uitvoeren naar de oorzaken van de stijging van vso en pro deelname. Dit onderzoek vindt plaats nog voor de zomerreces van 2021.

Leidende principes naar operationalisering. Om de operationele samenwerking tussen verschillende partijen te ondersteunen en begeleiden, in de prille fase van visie naar praktijk met daarin de verwerking van de onderzoeksresultaten, is een programmatische aansturing wenselijk. Diverse inclusie trajecten en experimenten moeten invulling geven aan inclusiever onderwijs, met ruimte voor de scholen en professionals om hierin vanuit eigen eigenaarschap te kunnen acteren, zonder het grote plaatje uit het zicht te verliezen. Lopende initiatieven en best practices worden onderdeel van deze aanpak. De schoolbesturen en samenwerkingsverband investeren hierin gezamenlijk.

Met wie willen we verder samenwerken?

Primair onderwijs. Afstemming is nodig over de wijze waarop enerzijds het primair onderwijs vanuit zijn onderwijskaart en anderzijds het voortgezet onderwijs met de aanstaande transitie op elkaar kunnen aansluiten. Hierbij is het uitgangspunt dat regulier po leidt tot regulier vo (diploma).

Gemeenten. Gemeenten zijn een belangrijke gesprekspartner, op vele gebieden. Zij zijn belangrijk voor het goed functioneren van het knooppunt, waarin onderwijs en jeugdhulp afspraken maken over de benodigde ondersteuning, en voor de feitelijke inzet en ontsluiting van zorg in en om de school (Jeugdwet). De doelgroeparrangementen zijn hiervan een goed voorbeeld, de inzet van dit gedachtegoed op de reguliere scholen is een te bespreken kans. Gemeenten zijn ook een belangrijke gesprekspartner waar er effecten zijn op huisvesting en leerlingenvervoer. Integraliteit in relevante data, analyses en resulterend beleid is van groot belang.

Jeugdhulp. We hechten eraan dat ook in de toekomst leerlingen de zorg ontvangen die zij nodig hebben en dat die zorg ook zo veel mogelijk op effectieve wijze vanuit zorgmiddelen wordt bekostigd. De professionals van de zorginstellingen zijn eveneens onderdeel van knooppunten en werkplaatsen binnen de school. Daarover gaan we in gesprek met gemeenten en zorginstellingen.